

H4K KTIV MALE, JOHD.

(päivitelty 25.11.2023)

H4 HEPREA KIELIOPPI <https://gen.fi/h4.html>

H4K KTIV MALE <https://gen.fi/h4k.html>

H4K Ktiv male, johd.

<https://gen.fi/h4k-johd.html>

SISÄLLYSLUETTELO

0. Dokumentteja
1. Kaksi kirjoitusjärjestelmää
2. Ktiv chaser eli vaillinainen kirjoitus
3. Ktiv male eli täysi kirjoitus
4. Vokalisoimaton ja vokalisoitu kirjoitus
5. Heprean kieliakatemian säännöt
6. Heprealaisiin erisnimiin ei lisätä ktiv male -kirjaimia
7. Esimerkkejä eri kirjoitusasuista

0. DOKUMENTTEJA

Academy of the Hebrew Language (vokalisoimaton kirjoitus, ktiv male) (AHL)

<http://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/Klaley-Ktiv-Male.pdf>

Academy of the Hebrew Language (erisnimet, shmot pratijot) (AHL)

<https://hebrew-academy.org.il/2010/10/07/שמות-פרטיים-כתיב-מלא-או-חסר/>

1. KAKSI KIRJOITUSJÄRJESTELMÄÄ

Hepreassa on kaksi kirjoitusjärjestelmää:

- ktiv chaser eli vaillinainen kirjoitus
- ktiv male eli täysi kirjoitus

כְּתִיב חָסֵר
כְּתִיב מְלֵא

Ktiv male -kirjoituksesta on myös kaksi eri järjestelmää:

- klassinen ktiv male
- nykyheprealainen ktiv male

Lisäksi voidaan käyttää vokaalimerkkejä. Monet sanat voidaan siis kirjoittaa neljällä, jotkut jopa kuudella! eri tavalla. Sanan kieliopillinen määrittäminen,

merkitys, käänös ja lausuminen ovat kaikissa muodoissa täsmälleen samat. Kysymys on ainoastaan kirjoitusasusta eli kirjoituskuvasta.

homija adj. (pa. akt. partis.) yks. fem. pauhaava, kohiseva, äänekäs, "humajava!"

ktiv chaser	ktiv male (klassinen)	ktiv male (nykyhepr.)
המיה	הומיה	הומייה
המִיָּה	הוּמִיָּה	הוּמִיָּה

Punaisella merkityt ovat suositeltuja. Katso lisää esimerkkejä kappaleesta 7.

2. KTIV CHASER ELI VAILLINAINEN KIRJOITUS

Chaser- eli vaillinaiseen tai puuttuaiseen kirjoitukseen ei ole lisätty vav- ja jod-kirjaimia pitkien vokaalien merkiksi. Heprealaisessa Vanhassa testamentissa eli Tanachissa, erityisesti Mooseksen kirjoissa, on chaser-kirjoitusta, lat. *defective scriptum*.

Hepreaa on alkuaan kirjoitettu ilman lisättyjä vokaalikirjaimia eli se oli ktiv chaser -kirjoitusta. Mutta jo Tanachin kirjoittamisen aikana alettiin sanoihin lisätä vokaalikirjaimia. Raamatussa nuo kaksi kirjoitustapaa elävät sulassa sovussa rinnakkain, jopa samassa jakeessa.

ךי"ו וי"ו
 יו"ד יו"ד
 תנ"ך תנ"ך

Esimerkkejä Tanachin (vokalisoiduista) ktiv chaser ja ktiv male -muodoista:

אָדָם (1Moos25_30 + 7x) / אָדָם (Lau105_10)
 punainen, punaruskea

בְּשׂוֹרָה (2Sam04_10 + 2x) / בְּשׂוֹרָה (2Sam18_22 + 2x)
 ilosanoma, evankeliumi

דָּוִד (1Sam16_13 + 745x) / דָּוִד (1Kun03_14 + 276x) Daavid

Vaikka sanojen kieliopilliseen määrittelyyn, merkitykseen, kääntämiseen tai lausumiseen eri kirjoitustavat eivät vaikuta, niin sanojen gematriset lukuarvot kuitenkin muuttuvat kirjaimia lisättäessä tai poistettaessa. Myös Tanachin tasaväliset kirjainsarjat (Bible Code) katoavat, jos yksikin kirjain muutetaan. Siksi Raamatun tekstejä ei saa muuttaa – ei lisätä tai poistaa kirjaintakaan (Matt05_18, Ilm22_18, Ilm22_19).

3. KTIV MALE ELI TÄYSI KIRJOITUS

Lisättyjä vav- ja jod-kirjaimia käyttävää tekstiä kutsutaan nimellä "täysi kirjoitus", lat. *plene scriptum*, NH ktiv male. Vokaalikirjaimet (vav ja jod) ovat konsonantteja, joita on alettu käyttää myös vokaaleina.

Vokaalikirjaimina toimivia vav- ja jod-kirjaimia kutsutaan nimellä "lukemisen äidit", lat. *matres lectionis*, MH imot hakria. Sanan lopussa vokaalia osoittava he-kirjain on myös vokaalikirjain. Se ei kuitenkaan joitakin poikkeustapauksia lukuun ottamatta ole lisätty merkki, eikä sitä siten voi myöskään jättää kirjoittamatta. Sen sijaan lisätyt vav- ja jod-vokaalikirjaimet voidaan jättää pois sanasta ilman, että sanan merkitys tai lausuminen muuttuu.

Nykyhepreassa myös alef toimii lainasanoissa ja siirtokirjoituksessa lisättynä vokaalikirjaimena. Joskus alef toimii jo klassisessa hepreassa vokaalikirjaimen tavoin.

Klassisessa ktiv male -kirjoituksessa lisättiin jod- ja vav-kirjaimia vain pitkien vokaalien merkeiksi. Nykyheprealaisessa ktiv male -kirjoituksessa vokaalikirjaimia käytetään myös lyhyiden vokaalien merkeinä. Nykyheprealaisessa systeemissä käytetään lisäksi kahdennettuja jod- ja vav-kirjaimia osoittamaan niiden konsonanttista äännearvoa.

Klassisen heprean sanakirjoissa sanat ovat useimmiten ktiv chaser -muodossa, eli niissä ei ole lisättyjä vokaalikirjaimia. Kuitenkin jo Raamatun hepreassa joidenkin sanojen kirjoitusasu on vakiintunut klassisen ktiv male -kirjoituksen muotoon. Sitä käytetään silloin myös hakusanana. Nykyheprean sanakirjoissa käytännöt ovat kirjavia: hyvissä sanakirjoissa annetaan molemmat muodot, ktiv

chaser ja nykyheprealaisen ktiv male -kirjoituksen muoto, joskus jopa erillisinä hakusanoina.

ה"א ה"א
 אָלֶּף אֵלֶּף
 אֲמוֹת־הַקְּרִיאָה אֲמוֹת־הַקְּרִיאָה

4. VOKALISOIMATON JA VOKALISOITU KIRJOITUS

600-luvulle asti hepreaa kirjoitettiin pelkillä konsonanteilla. Lisättyjä vokaalikirjaimia (vav- ja jod-kirjaimia pitkien vokaalien merkeiksi) oli kuitenkin alettu käyttää jo yli tuhat vuotta aikaisemmin. Tanach ja muut antiikin ajalla syntyneet heprealaiset tekstit – Talmudin hepreankielinen Mishna-osa, Qumranista löytyneet ns. Kuolleenmeren kääröt jne. – on siis kirjoitettu ilman vokaalimerkkejä. Raamatun jälkeisessä hepreassa (Post Biblical Hebrew, lyh. PBH, noin 300 eKr. – 500 jKr.) käytetään kuitenkin jo runsaasti vokaalikirjaimia.

Keskiajalle tultaessa erityisesti aramea ja kreikka sekä 600-luvulta alkaen arabia olivat kokonaan syrjäyttäneet heprean juutalaisten äidinkielenä. Kun kukaan ei enää puhunut äidinkielenään hepreaa, oli pelkän konsonanttitekstin lukeminen vaikeaa. Jos ei osaa kieltä, niin on hankala tai suorastaan mahdoton tietää, mitä vokaaleja konsonanttien yhteyteen pitäisi lausua.

Tämä ongelma ratkaistiin kehittämällä vokaalimerkit (nekudot). Keskiaikaiset juutalaiset kirjanoppineet eli masoreetit (perinteen siirtäjät, tradeeraajat) lisäsivät heprealaisen konsonanttitekstin oheen pisteet ja viivat eli vokaalimerkit. Samalla tekstiin lisättiin myös painomerkit, jotka ohjasivat resitoivaa eli laulavaa Tanachin lukemista synagogassa.

Vokaalimerkit voidaan lisätä sekä ktiv chaser että ktiv male -kirjoitukseen. Kieliakatemian nykyisten ohjeiden mukaan vokaalimerkkejä tulisi kuitenkin käyttää poikkeustapauksia lukuun ottamatta vain ktiv chaser -kirjoituksessa.

Nykyheprean kirjoitettu käyttökieli on ktiv male -kirjoitusta, jossa ei käytetä vokaalimerkkejä. Vokaalikirjainten lisäksi nykyheprealaiseen ktiv male -tekstiin on lisätty myös konsonanttina ääntyvien vav- ja jod-kirjainten kahdennuksia.

Vokalisoimatonta nykyheprealaista ktiv male -kirjoitusta käytetään kirjoissa, lehdissä, kirjeissä, virallisissa asiakirjoissa, viesteissä, mainoksissa, tuoteselosteissa, kylteissä, television ja elokuvien teksteissä, internetissä jne.

Vokalisoitua ktiv chaser -kirjoitusta käytetään lähinnä seuraavissa:

- Tanach (hepreankielinen VT)
- Mishna ("toistaminen", Talmudin hepreankielinen osa)
- Sidur ("järjestys", juutalainen rukouskirja)
- runot
- aapiset ja lastenkirjat
- heprean oppi- ja sanakirjat
- uudet vieraskieliset nimet ja sanat

מְשֻׁנָּה מְשֻׁנָּה
 נְקֻדָּה נְקֻדָּה
 סְדוּר סְדוּר
 תְּלִמוּד תְּלִמוּד

Myös vokaalimerkittömän tekstin keskellä voi olla joko kokonaan tai osittain vokalisoitu sana, jos sana ilman vokaalimerkkejä ymmärrettäisiin tai luettaisiin helposti väärin.

5. HEPREAN KIELIAKATEMIAN SÄÄNNÖT

Israelin hallitus perusti vuonna 1953 Jerusalemin Heprealaiseen yliopistoon Heprean kieliakatemia (Ha'akademia Lalashon Ha'ivrit, **Hebrew Language Academy**), joka korvasi Eliezer ben Jehudan (1858–1922) vuonna 1890 perustaman epävirallisen Va'ad Halashon Ha'ivrit -kielikomitean.

אֵלִיעֶזֶר בֶּן־יְהוּדָה אֵלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה
 הָאוּנִיבֶרְסִיטָה הָעֵבְרִית בִּירוּשָׁלַיִם
 הָאוּנִיבֶרְסִיטָה הָעֵבְרִית בִּירוּשָׁלַיִם

הַאָקָדְמִיָּה לְלִשׁוֹן הָעִבְרִית הָאֲקָדְמִיָּה לְלִשׁוֹן הָעִבְרִית

וְעַד-הַלִּשׁוֹן הָעִבְרִית וְעַד הַלִּשׁוֹן הָעִבְרִית

מְמִשְׁלַת -יִשְׂרָאֵל מִמְשַׁלַּת יִשְׂרָאֵל

Kieliakatemia on antanut toukokuussa 2017 uudet kirjoitusohjeet ktiv male -kirjoitusta varten. Edelliset olivat vuodelta 1948. Joiltakin osin uudet säännöt yksinkertaistavat vokaalimerkitöntä kirjoitusta, erityisesti o-vokaalin kirjoittamisen osalta. Mutta esim. e-vokaalin osalta säännöt ovat monimutkaistuneet. Hankalia ja monimutkaisia sääntöjä osataan ja seurataan yleensä huonosti. Juuri kukaan ei noudata niitä täydellisesti.

Käytännössä kieliakatemian ohjeet pääosin vain vakiinnuttivat ja virallistivat jo monien kirjoittajien omia aikojaan "luvatta" käyttöön ottamat uudet kirjoitustavat. Näinhän kieli muuttuu: Ensin kansa puhuu ja kirjoittaa niin kuin lystää, ja sen jälkeen puhdaskielisyyden vartijat lopulta antavat vakiintuneiden käytäntöjen alla periksi ja hyväksyvät ne.

Esim. suomen kieleen hyväksyttiin vuonna 2014 uusi "alkaa tekemään" -standardi entisen "alkaa tehdä" -muodon rinnalle. Allekirjoittaneella on käytössä vuoden 2010 tekstinkäsittelyohjelma, joka alkaa tässä kohtaa aina herjaamaan!

Kun vokalisoitu teksti muutetaan vokalisoimattomaksi ktiv male -kirjoitukseksi, niin ensin lisätään mahdolliset vav- ja jod-vokaalikirjaimet e-, i-, o- ja u-vokaaleja varten. Sen jälkeen sovelletaan konsonanttina ääntyvien vav- ja jod-kirjaimien kahdentamissääntöjä.

6. HEPREALAISIIIN ERISNIMIIN EI LISÄTÄ KTIV MALE -KIRJAIMIA

Academy of the Hebrew Language (erisnimet, Heprean kieliakatemia) (AHL)
<https://hebrew-academy.org.il/2010/10/07/שמות-פרטיים-כתיב-מלא-או-חסר/>

Raamatullisiin sekä muihin vanhoihin ja vakiintuneisiin heprealaisiin erisnimiin ei nykyisen ohjeen mukaan tulisi lisätä ktiv male -kirjaimia. Menneinä vuosikymmeninä tätä sääntöä ei kuitenkaan ole seurattu, ja erityisesti henkilönnimiin on lisätty vokaalikirjaimia. Nykyaikana eläneiden tai elävien

ihmisten (virallinen) nimi kirjoitetaan tietenkin pääsääntöisesti siinä muodossa, missä se on rekistereihin kirjattu.

Monista henkilönnimistä on olemassa kaksi kirjoitusasua, osa näistä esiintyy jo Raamatussa (esim. Daavid). Nykyisin ohjeistetaan käytettäväksi siis (alkuperäistä) ktiv chaser -muotoa. Uusiin nykyheprealaisiin erisnimiin ktiv male -kirjaimet sen sijaan yleensä lisätään. Kaksoisaaltosulkeissa {} } olevat muodot ovat vanhentuneita ja/tai vääriä.

אֲדָוָה אֲדוּוּהָ \ אָדוּוּהָ

henk. fem. NH Adva (aram. "pikkuaalto, aallokko")

אֲהֲרֹן אֶהְרֹן {{אהרון}}

Aharon henk. mask. BH Aaron

אֶפְרַיִם אֶפְרַיִם {{אפריים}}

henk. mask. BH Efraim

בֹּעַז בִּעֹז {{בועז}}

Boaz henk. mask. BH Boas [KR Booas]

דָּוִד דוּד {{דוויד}}

David henk. mask. BH Daavid

הַכְּנֶרֶת הַכְּנֶרֶת

Kineret paik. fem. Kinneret, Gennesaretinjärvi

הִלָּה הִלָּה

henk. fem. NH Hila, "ylistys"

הִלֵּל הִלֵּל {{הילל}}

henk. mask. BH Hillel, "hän on ylistänyt, ylistää"

יְהוֹשֻׁעַ יְהוֹשֻׁעַ {{יהושוע}}

Jehoshua, **Yehoshua** henk. mask. BH Joosua

יְעֹקֵב יַעֲקֹב {{יעקוב}}

Ja'akov, **Yaakov** BH Jaakob

יְרוּשָׁלַיִם יְרוּשָׁלַיִם

Jerushalaim, **Yerushalayim** PBH Jerusalem

כֹּהֵן כֹּהֵן

sukun. **Cohen**, "pappi"

- erittäin yleinen juutalainen sukunimi

כֹּהֵן כֹּהֵן

mask. pappi

מֹרְדֵכַי [מֹרְדֵכַי] מֹרְדֵכַי

Mordechai [Mordochai] henk. mask. Mordekai, Mordokai

מֹשֶׁה מֹשֶׁה

Moshe henk. mask. BH Mooses

נֹחַ נֹחַ {{נוח}}

No^ach henk. mask. BH Nooa

נוֹעֲמִי נֹעֲמִי

No'omi {Naomi} henk. fem. BH Noomi

רִינָה רִינָה

henk. fem. NH Rina

שְׁלֹמֹה שְׁלֹמֹה

Shlomo henk. mask. BH Salomo

7. ESIMERKKEJÄ ERI KIRJOITUSASUISTA

(ktiv male -muodot nykyheprealaisen kirjoitusjärjestelmän mukaan)

KTIV CHASER ILMAN VOKAALEJA	KTIV CHASER VOKALISOITU	KTIV MALE ILMAN VOK.	KTIV MALE VOKALISOITU
אדם adj. mask. punainen	אָדָם	אדום	אָדוּם
אדמה adj. fem. punainen	אֲדָמָה	אדומה	אָדוּמָה
אהב pa. akt. partis. yks. mask. rakastava	אָהַב	אוהב	אָוְהַב
בקר yks. mask. aamu	בָּקָר	בוקר	בָּוְקָר
הגדל huf. perf. yks. 3. mask. hänet/se kasvatettiin suureksi	הִגְדִּיל	הוגדל	הִוְגְדִּיל
להמלא nif. inf. täyttyä	לְהַמְלִיא	להימלא	לְהִוְמְלִיא
מקוה yks. mask. vesiallas	מִקְוֵה	מקווה	מִקְוֵה
צהרים du. mask. keskipäivä	צֶהֱרִים	צוהריים	צֶוְהֲרִים
צוה pi. perf. yks. 3. mask. hän käski	צָוָה	ציווה	צִוְוָה
קוה pi. perf. yks. 3. mask. hän odotti, toivoi, luotti (Jumalaan)	קָוָה	קיווה	קִוְוָה
שעור mask. PBH mitta, määrä	שַׁעוּר	שיעור	שִׁעוּר

NH erä, jakso, annos, oppitunti

שְׁתַּיִם num. fem. kaksi	שְׁתַּיִם	שְׁתַּיִם	שְׁתַּיִם
תֵּיר יks. mask. turisti	תֵּיר	תֵּיר	תֵּיר
תְּכֻנִית fem. mitta, ohjelma, pohjapiirros, suunnitelma, aikataulu	תְּכֻנִית	תּוֹכְנִית	תּוֹכְנִית
תְּקוּוּהָ יks. fem. toivo	תְּקוּוּהָ	תְּקוּוּהָ	תְּקוּוּהָ